

"אמר אל הכהנים... ואמרת אליהם" (ויק' כא:א) – אבני יסוד להוראה והנהגה

במסגרת הלכות כוהנים שבפתיחת פרשתנו, מצווה הקב"ה את משה להורות לכוהנים בני אהרן לשמור על הקדושה המתחייבת ממעמדם הנעלה בעם ישראל: "ויאמר ה' אל משה **אמר** אל הכהנים בני אהרן **ואמרת** אֲלֵהֶם לנפש לא יטמא בעמיו". בכפילות צורת הפועל אִמַּר' כבר התקשו הפרשנים: האם מדובר רק בהוראה אחת לכוהנים, שעניינה "לנפש לא יטמא בעמיו", או שיש כאן אמירה נוספת לעם, ולכוהנים בכללם, ואמירה זו מתייחסת למובא בפרשה הקודמת, פרשת "קדושים" (וי' יח-כ), כפי שמסביר הראב"ע על דרך הפשט? או שמא מדובר בשתי פניות הנוגעות להוראה אחת, שנמסרה פעמיים, לגדולים ולקטנים, והגדולים אמורים להזהיר את הקטנים, כפי שמבאר רש"י בעקבות הגמרא במסכת יבמות (קיד, א)?¹ ראב"ע, כאמור, רואה בפסוק שתי אמירות, וטוען שבאמירה הראשונה, "אמר אל הכהנים בני אהרן", חסר הציווי עצמו. לכן הוא מציע פתרון האומר שהציווי הראשון נוגע להוראה שבפרשה הקודמת:

'אמר אל הכהנים' אחר שהזהיר ישראל ובני אהרן בכללם להיותם קדושים (וי' יח-כ), הזהיר בני אהרן שהם חייבים להשמר מדברים אחרים (כמובא בפרקנו ובפרק הבא כב), בעבור שהם משרתי ה'.

כפרשן הדבק בדרך הפשט, מרגיש הראב"ע שהסבר זה, עדיין לא פותר כראוי את הבעיה הפרשנית דנן, ובמיוחד כשיש גם הסבר נוסף בדרך הפשט: "ויתכן להיות פרושו: 'אמר אל הכהנים' - כל הפרשה הנזכרת (וי' יח-כ), כי התורה בידם (ראו דב' לג:י), 'ואמרת אליהם' - טעמי המצוות שהם חייבים לשמורם לבדם".

רמב"ן מתנגד לשיטת ראב"ע שיש כאן שתי הוראות שונות, כי הפסוק כמשמעו מזכיר למעשה רק הוראה אחת. לפיכך הוא מציע פתרון אחר לכפילות השימוש בפועל אִמַּר': הציווי "אמר" הוא במשמעות של "דבר". הוא מביא סימוכין מכמה מקומות במקרא ומדגיש שהשילוב של **אמר עם ואמרת** נאמר בפרשיות אשר ירצה להזהיר להם מאוד, או לחומר הענין או להיותם להיות מורגלים לחטוא בהנהגה". גם אברבנאל² התחבט בנושא, והוא כותב:

וכפי הפשט יראה ש'אמר אל הכהנים' עניינו שיקבץ אותם וידבר אליהם יחד. ומה שהוסיף לומר 'ואמרת אליהם' הוא: על המצוות אשר יצווה אותם. ועניין הפסוק הזה שידבר לכוהנים בהיותם בני אהרן זרע בך ה' (ע"פ יש' סה:כג), שישמרו עצמם מטומאת המת.

אברבנאל אף הוא כראב"ע, מרגיש שהסבר זה אינו נותן פתרון הולם לבעיה הפרשנית הנידונה, ולכן הוא מציע פירוש נוסף:

ואפשר לפרש גם כן שיאמר 'אמר אל הכהנים' מאמר כולל לכהנים ההדיוטים ולכהן הגדול, כי לכולם יצווה כמו שיזכור. אבל ביאר בתחילה מה שיאמר לכהנים ההדיוטים. ועל זה 'ואמרת אליהם' שהם האזהרות המיוחדות לכהנים ההדיוטים, ואחר זה יזכור פרשת 'והכהן הגדול מאחיו' (להלן, י-טו), שהם במצוות המיוחדות לכהן הגדול. אולם גם הסבר זה אינו מספק את אברבנאל, והוא מציע הסבר שלישי, מועדף:

¹ זו הדרשה הקלסית של חז"ל בנידון, שאותה כאמור מיישם רש"י בפירושו. חז"ל גם דרשו דרשות נוספות כדי לנסות להסביר את הכפילות שבציוויים. ראו על כך הרב מנחם מנדל כשר, **תורה שלמה**, כרכים לג-לה, אמור, בחוקותי, תרגומי התורה, הוצאה חדשה בתוספת תיקונים והשלמות, ירושלים תשנ"ב, כרך לג, סימנים ט-יז, עמ' 5 - 6.

² בפירושו על אתר: **פירוש על התורה** (מהדורת צילום), ויקרא, ירושלים תשכ"ד, עמ' קיט. דון יצחק אברבנאל הוא מאחורוני הפרשנים של ימי הביניים ומראשוני הפרשנים של תקופת הרנסאנס וההומניזם (המאות הי"ד-ט"ו).

והיותר נכון בעיני בכפל 'אמר' ואמרת' הוא, שמפני שהיה האדם בהיפרד ממנו שארו הקרוב אליו, חם ליבו בקרבו - לא יוכל להיפרד ממנו מאהבתו אותו. בעבור זה, יזהיר את בני אהרן הכוהנים אזהרה אחר אזהרה פעמים רבות שלנפש לא יטמא אחד מהם ב'עמיו'.

הסבר זה של אברבנאל מעוגן בפשט הכתוב מבחינה הגיונית, ותואם את הרגש הטבעי של האדם, ואולם זהו הסבר שהוא בגדר אפשרות, ולא פירוש ודאי מצד פשוטו של מקרא. הנצי"ב מוולאז'ין³ מבאר את שתי הגישות העיקריות, של הפשט והדרש, תוך הדגשה שלפנינו לשון משונה שאינה נהוגה במקרא:

'אמר ואמרת' לפי הפשט הוא כמו 'דבר ואמרת', היינו, תחילה אמר הפרשה כמו שהיא, ואחר כך הביאור. כך הפירוש 'אמר ואמרת'. אך באשר דמשונה הלשון 'אמר ואמרת', פירשו חז"ל (יבמות קיד, ע"א) דשניהם על ביאור, היינו, לעצמו ולהזהיר על בניהם.

ניתן אפוא לבוא ולומר, שבאמצעות השימוש בצורת ביטוי ייחודית זו של אמר... ואמרת, באה התורה לתת כאן מסר ייחודי. כפילות הלשון כאן ניתנת לפירושים שונים על דרך הפשט והדרש, ואולם לפי כל השיטות, המהות היא אחת: אזהרה לכוהנים, שהם, כדברי ראב"ע, חייבים להישמר בקדושתם, בעבור שהם משרתי ה', וגם מפני שעליהם לבדם מוטלת החובה לשמור את המצוות כהווייתן. שני הדברים כאחד נותנים ביטוי למעמדם הגבוה של הכוהנים.

ד"ר אברהם גוטליב
המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ומפעל מקראות גדולות "הכתר"

הדף מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע. הוא מופיע באינטרנט באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת: <http://www.biu.ac.il/JH/Parasha>. כדי להצטרף לרשימת המנויים בדואר האלקטרוני על דף פרשת השבוע, יש לפנות לכתובת: listserv@vm.biu.ac.il. אין לכתוב נושא למכתב. יש לכתוב שורה אחת בלבד, בגוף המכתב: sub parasha-l firstname lastname כאשר first-name ו last-name הינם השם הפרטי ושם המשפחה של השולח.

³ בפירושו העמק דבר על אתר. הנצי"ב הוא הרב נפתלי צבי יהודה ברלין, פרשן תורה והוגה דעות, בן המאה הי"ט, שחיבורו לתורה שייך לפרשנות היהודית הרבנית.